

С Т А Н О В И Щ Е

на дисертационен труд „Роля на клъстерния подход за развитието на туризма в Северен Казахстан“

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“, научна специалност „Икономика и управление“

по обявена процедура от Варненски свободен университет

1. Обща информация

Изготвил становището: доц.д-р Генка Иванова Рафаилова

Колеж по туризъм – Варна, Икономически университет – Варна, катедра „Туризъм“

Професионално направление: 3.9. Туризъм

Научна специалност: Икономика и управление (Маркетинг на свободното време и туризма)

Основание за написване на становището: заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 263 от 02.03.2017 за Научно жури за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна специалност „Икономика и управление“

Автор на дисертационния труд: Ристи Каруевна Садикова

Тема на дисертационния труд: «РОЛЯ НА КЛЪСТЕРНИЯ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В СЕВЕРЕН КАЗАХСТАН»

Научен ръководител: проф.д.с.н. Лоретта Парашкевова

2. Данни за кандидата:

Ристи Каруевна Садикова има бакалавърска степен по чужди езици, магистърска степен по икономика и работи като преподавател в Държавния казахстански университет.

Ристи Садикова разработва дисертационен труд в професионално направление 3.7 „Администрация и управление“, научна специалност „Икономика и управление“ по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“, на самостоятелна подготовка при катедра „Администрация, управление и политически науки“, факултет „Международна икономика и администрация“ на ВСУ и е отчислена за защита със заповед № 264 от 02.03.2017г., след решение на Факултетния съвет, на основание чл.44, ал.1, ал.2, т.1 и 2 от Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна „доктор на науките“ на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е издържан в научно и структурно отношение. Трудът, заедно с реферата и научните публикации по неговата тема са завършени продукти на самостоятелно научно изследване. Авторът е направил критичен, теоретичен анализ на клъстеринга в туризма и задълбочена оценка на туристическия сектор и клъстер в Казахстан и по-конкретно Северен Казахстан. Дисертационният труд има принос за теорията и практиката на създаването и развитието на туристическите клъстери като подход за повишаване на качеството на туристическите продукти и устойчиво икономическо развитие на регионите. Разработката може да бъде полезна на правителствени и общински институции, браншови организации и туристически фирми в Казахстан.

Темата и проблематиката на дисертационния труд са изключително актуални, което се определя от:

- Необходимостта от приложение на иновационен подход за развитието на туризма и икономиката на регионите в Казахстан;
- Изследване на възможностите за преодоляване на проблемите пред икономическото развитие в регионите в Казахстан, вкл. чрез развитието на туризма и повишаване на иновационната активност на бизнеса;

- Отсъствието на проучвания за приложение на клъстеринга като подход за усъвършенстване на туристическите продукти и иновиране на туристическите предприятия с цел стимулиране на устойчиво икономическо развитие на регионите в Казахстан, и по-конкретно Северен Казахстан .

Авторът точно е дефинирал **предмета** на изследване – клъстерингът на туристическия сектор в Северен Казахстан и **обекта** на изследване – възможностите за създаване на туристически клъстер в Северен Казахстан. **Основната цел** е да се изследва и оцени състоянието и развитието на клъстеринга в туристическия отрасъл в Северния регион на Казахстан. Постигането на целта е осъществено, чрез решаването на **4 конкретни изследователски задачи**.

Изследователската теза е прецизно формулирана и базирана на ясно поставен научно-практически проблем. Авторът отчита необходимостта от създаване на система за управление на туризма на основата на клъстерния подход и съответно извежда тезата, че клъстерингът е подходящият управленски инструментариум за усъвършенстване на туристическите предприятия и устойчивото развитие на туризма в Казахстан. Проведеното проучване и резултатите от него потвърждават авторската теза.

Използваният изследователски инструментариум е подчинен на аналитично-описателният и системно-структурен подход, което го прави една стабилна и научно издържана методологична основа на дисертационния труд. Изполваните изследователски методи са монографичен, метод на групировките, статистически анализ, икономическо-математически, графичен и табличен.

Авторът ясно и точно е определил **осем съществени ограничения на изследването**.

Дисертационният труд **отговаря на изискванията** на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационния труд е в обем от 202 печатни страници. Структурата му включва увод (6 стр.), изложение в три глави (189 стр.) с общо 9 параграфа, заключение (7 стр.), заключение и използвана литература. В структурно отношение дисертационният труд е логически издържан и балансиран. Авторът умело е анализирал и обобщил теорията, отнасяща се към клъстеризацията в туризма, с което съответно научно е обосновал изследователската си работа. Съдържанието на дисертационният труд е илюстрирано чрез 21 таблици и 27 фигури.

Списъкът на използваните литературни източници се състои от 158 литературни и информационни източника в т.ч. 145 литературни източника и 20 нормативни акта. За целите на разработването на дисертацията авторът е използвал подходящи и съвременни литературни източници от казахстански и чуждестранни автори и институции, както и от значими изследвания. Цитиранията са коректни и литературата е ползвана добросъвестно.

Докторантът има достатъчно и значими публикации свързани с дисертационния труд.

Стилът на дисертационният труд е научно издържан, разбираем и прецизен и стегнат. Съдържанието на труда показва, че докторант Ристи Садикова е осъществила задълбочено научно изследване и доказал на практика авторовата цел и задачи.

В увода е доказана актуалността и значимостта на проблематиката на дисертационният труд.

В първа глава „Теоретически и методологически аспекти на клъстерното развитие на туризма“ е изведена теорията за клъстеризацията в туристическия сектор. Авторът е предложил модел на туристическата индустрия с цел определяне на нейната роля за социално-икономическото развитие на регионите и подобряване на инструментите за нейното управление. Съществено внимание заслужава авторовото аналитично изследване на подходите за дефиниране на

кълъстера, което спомага за извеждане на собствена позиция за определяне на туристическия кълъстер. В контекста на теоретичния обзор за кълъстеризацията са обобщени етапите за формиране на кълъстери и мрежовата организация на кълъстери в Република Казахстан. Изследването на световната практика и чуждестранни проучвания дава основание на автора да изведе основните предпоставки за формиране на регионални туристически кълъстери.

Във втора глава „Анализ на кълъстерното развитие на туризма в региона“ се анализира туристическия отрасъл в Казахстан и се оценява въздействието на кълъстера върху икономиката на Северен Казахстан. Първо са оценени туристическите ресурси и услуги в Казахстан и ролята на туризма за икономическото развитие на страната. След това са обобщени политическите и икономически инструменти чрез които туризма се развива като приоритетен отрасъл и се осигурява успешно внедряване на пилотен кълъстер. Авторът е обобщил ограничителните условия за конкурентоспособно развитие на туризма в Казахстан, които се отчитат за целите на кълъстеризацията на туристическия сектор. На базата на представени статистически данни за развитието на туризма в Казахстан и използване на формулата за изчисляване на мултипликационния ефект, авторът е представил ролята на туристическия сектор за икономиката в Казахстан и Северен Казахстан, вкл. чрез конкретни стойности на коефициента за мултипликация.

В глава трета „Внедряване на кълъстерния подход за регулиране на туризма в Северен Казахстан“ са представени резултатите от проведено изследване на факторите и перспективите за създаване и развитие на туристически кълъстер и съответно конкретен кълъстерен подход за регулиране на туризма в Северен Казахстан. Авторът умело е използвал методите на анкетирането, интервюто и наблюдението за проучване на участниците в туристическия кълъстер в Северен Казахстан. Изведени са проблемите и факторите, релевантни за формиране и развитие на туристическия кълъстер в Северния регион на Казахстан. На базата на анализа на потенциала на региона за реализиране на конкурентоспособна туристическа дейност са формирани

направленията за развитие на туристически клъстер. Най-съществено внимание заслужава разработения модел за туристически клъстер в Северен Казахстан.

В заключението са открити основните направления и резултати на изследването, изводите и насоките от направеното проучване.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Научните приноси на дисертационния труд, които имат научно-приложен и теоретико-методологически характер са следните:

Първо – направен е съществен теоретичен обзор на клъстеринга като инструмент за управление и подход за повишаване устойчивото развитие на регионалните икономики;

Второ – изведена е авторова дефиниция за „туристически клъстер“, която служи за стабилна теоретична основа за проучване на клъстеринга в туризма в Казахстан и факторите за формиране на туристически клъстер в Северен Казахстан;

Трето - направен е задълбочен, с подходящ методически инструментариум анализ на туризма и клъстеринга в туристическия сектор в Казахстан, което позволява на автора да даде оценка на мултиплициращия ефект на туризма в Казахстан;

Четвърто – изведени са основните фактори и направления за формирането и развитието на туристически клъстер в Северен Казахстан на базата на авторово проучване на участниците в туристическия клъстер, на потенциала и ограниченията за повишаване на конкурентоспособността на туристическия сектор в Северния регион на Казахстан;

Пето – разработен е авторов модел за туристически клъстер в Северен Казахстан.

Шесто – направени са конкретни предложения по отношение приложение на клъстера като инструмент за стратегическо управление на туризма в Северен Казахстан, които могат да бъдат използвани в други региони на страната.

6. Критични бележки и препоръки

Въпреки прецизността и дълбочината на изследването могат да бъдат направени някои бележки, които биха подобрили общото представяне на дисертационния труд.

1. По наше мнение, в изведения модел за туристически клъстер в Северен Казахстан не са представени образователните и изследователски институции, въпреки, че те фигурират като важни участници в дефиницията за туристически клъстер, както и не е посочена организацията или институцията, която обединява всички субекти и обекти на клъстера.

2. Не са представени напълно актуални статистически данни за развитието на туризма, тъй като използваните са от периода 2010-14 г., а в някои таблици (2.8. и 2.9.) не е посочена годината, за която се отнасят данните

3. В известен смисъл има повторение на проблемите за развитие на туризма като отрасъл и за формирането и развитието на туристическия клъстер.

Посочените бележки не намаляват научната стойност на разработката и не влияят върху общата положителна оценка на дисертационния труд, като самостоятелно изследване с доказани научно-приложни приноси.

7. Въпроси към докторанта

Проблематиката и резултатите на изследването поражда следните въпроси:

1. Кой са конкретните участници в туристическия клъстер в Северен Казахстан, съгласно авторовата дефиниция за туристически клъстер?
2. Кой са основните, стратегически направления за иновиране на туристическия сектор и продукт в Северен Казахстан, за които трябва да допринесе туристическия клъстер в региона?

8. Заключение

Давам **положителна оценка** на дисертационния труд напълно убедена в неговата научна и изследователска стойност, актуалност и завършеност. Потвърждавам, че той напълно **отговаря** на изискванията на ЗРАС в Република България, Правилника за неговото прилагане и Наредба №12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор” и научна степен „доктор на науките”, и за заемане на академични длъжности на ВСУ.

Дисертационният труд е **научноприложно решение** на актуален проблем с икономическа и социална значимост и може да се използва за развитие на туристическия клъстер в региона Северен Казахстан, което да което да допринесе повишаване на иновационната активност на туристическата индустрия и устойчивото развитие на регионалната икономика. Докторантът притежава теоретични знания в областта на туризма и управлението на сектора, инструментариума за регулиране и развитие на регионалната икономика, както и способности за провеждане на самостоятелни научни изследвания.

Предлагам на уважаемите членове на Научното жури да вземат **решение „ЗА”** присъждане на **образователна и научна степен „доктор”**, по професионално направление **3.7. „Администрация и управление“**, научна специалност „Икономика и управление“ на Ристи Садикова – докторант към Варненски свободен университет.

15.05.2017 г.

Гр.Варна

РЕЦЕНЗЕНТ:

/доц.д-р Генка Рафаилова/